

Fosfornivåer i jord og sedimenter samt estimert P-transport til Årungen

Tore Krogstad
Institutt for plante og miljøvitenskap,
UMB

NFR-prosjekt for perioden 1. jan. 2006 – 31. des. 2007

Critical level of P in soil and sediments related to risk of eutrophication, and optimising supply and utilization of P in agriculture

Main goal:

Identify areas with large risk of P release to watercourses, and increase the knowledge for a more sustainable use of P in agriculture with the aim to minimize eutrophication.

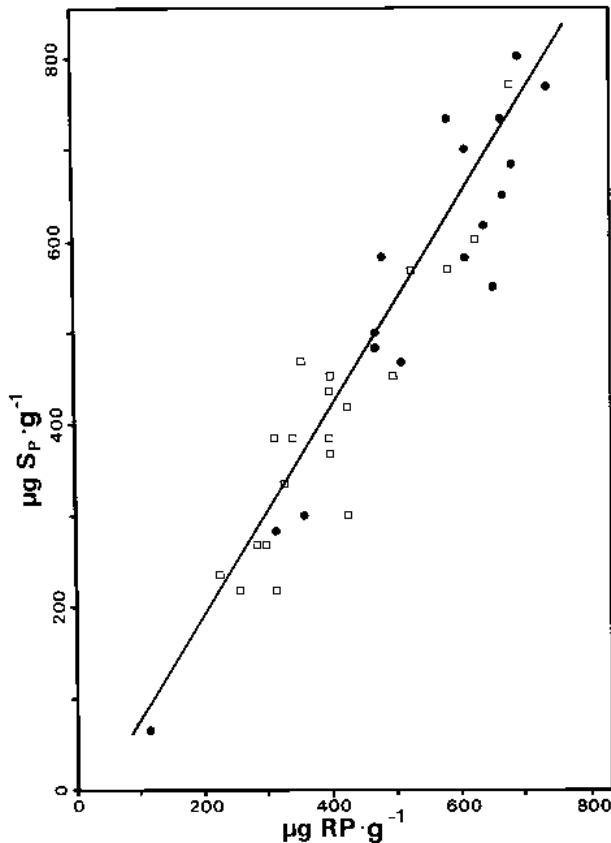
Fosformålinger som vi ofte utfører i jord og sedimenter

- Totalt P
- Organisk P
- Uorganisk P

- P-AL ("Plantetilgjengelig P")
- Reaktivt P ("Algetilgjengelig P")
- Vannløselig P

- P bindingsevne
- Likevektskonsentrasjon for P

Fosfor i jord er i stor grad tilgjengelig for alger i vann når vekstbetingelsene er gode

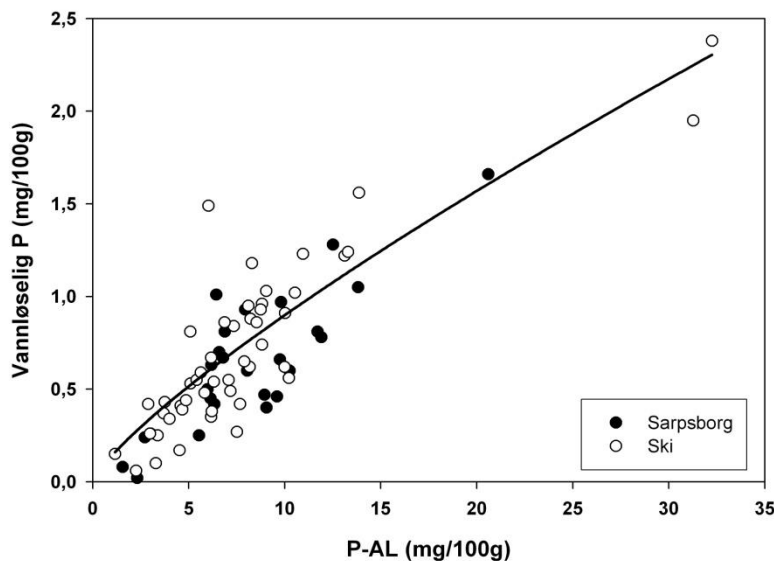
Totalt reaktivt P (TRP) er den fraksjonen i jord og vann som gir best mål på potensielt tilgjengelig P for alger.

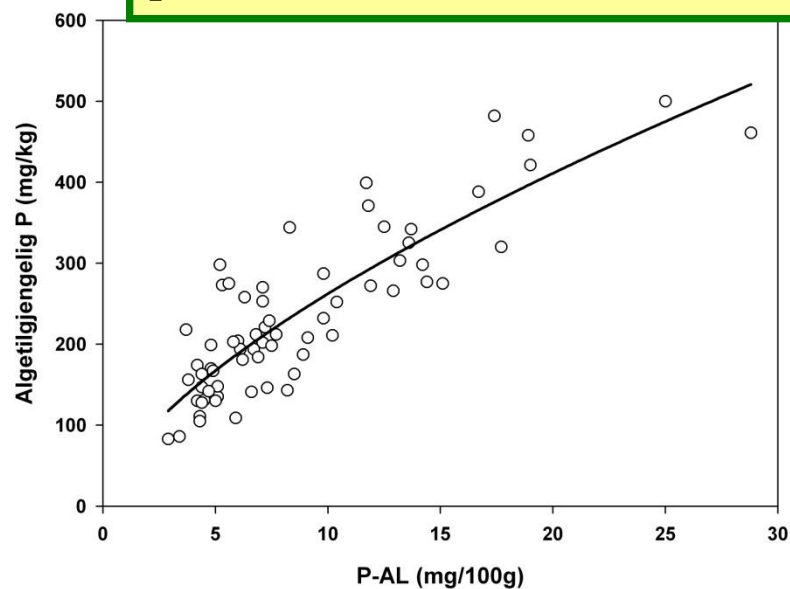
Fortsatt er det vanligst å måle total P og vannløselig P i vann, men TRP inngår nå i flere overvåkningsprogram på Østlandet.

Sammenhenger som viser hvorfor P-AL bør være lavest mulig for å ha best mulig vannkvalitet

Vannløselig P (løst fosfat)

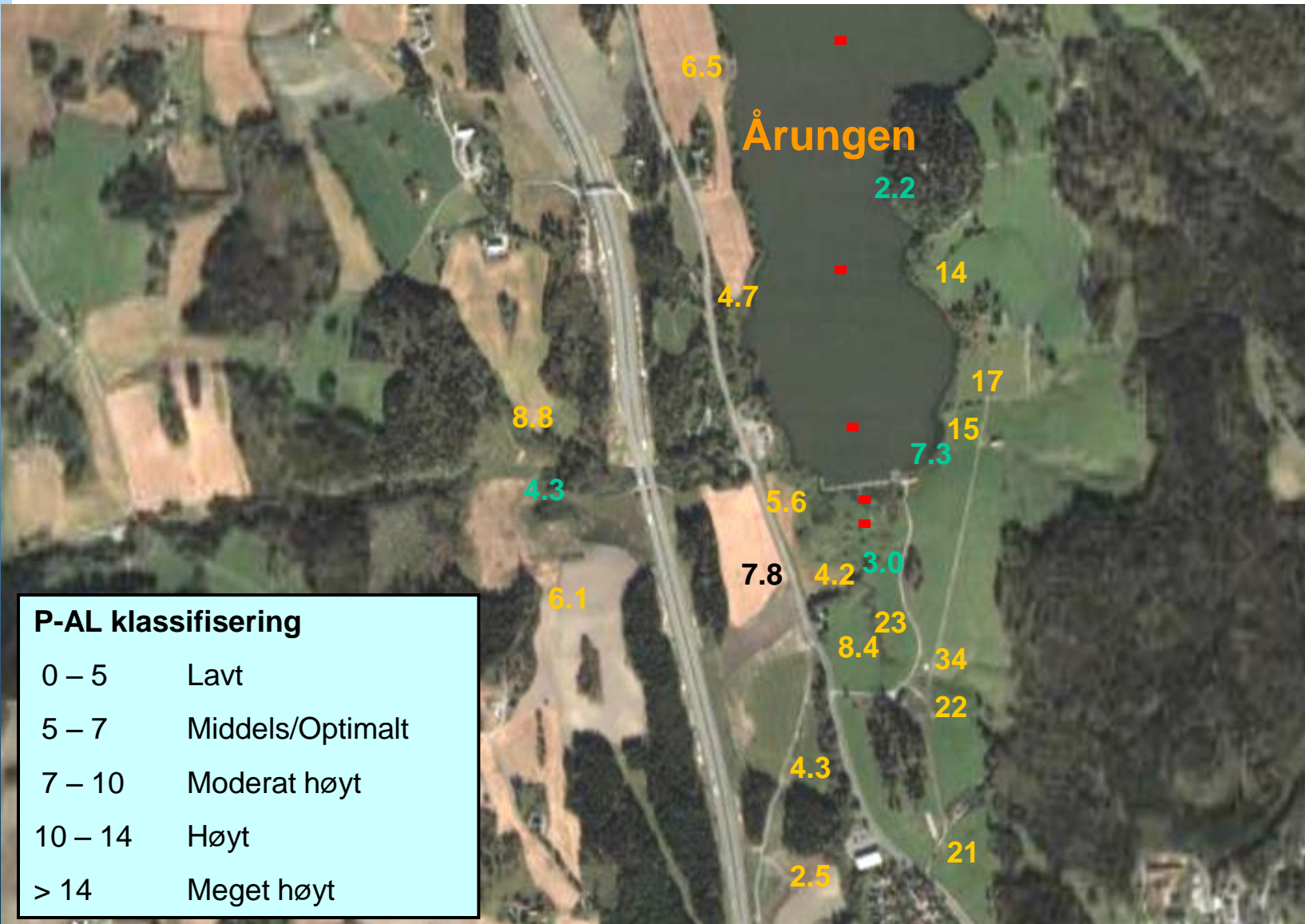
Algetilgjengelig P (løst + noe partikkelbundet)

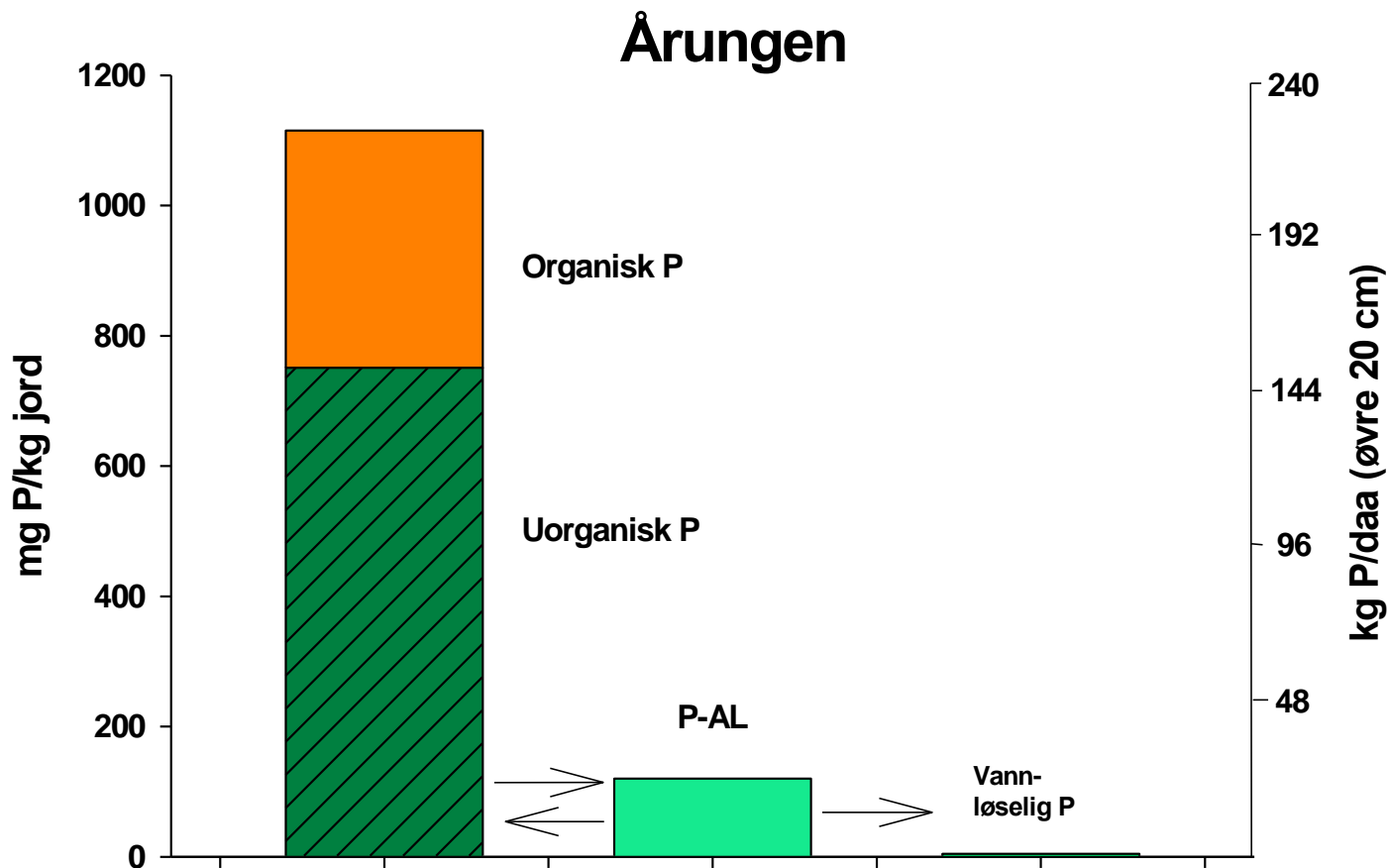
Plantetilgjengelig P målt som P-AL

P-AL (mg/100g) i dyrka jord og skogsjord

P-fraksjoner i toppjorda

P-AL utgjør 10-15% av total P i jorda i dette området

En vanlig oppfatning om bevegelsen av fosfor i mineraljord

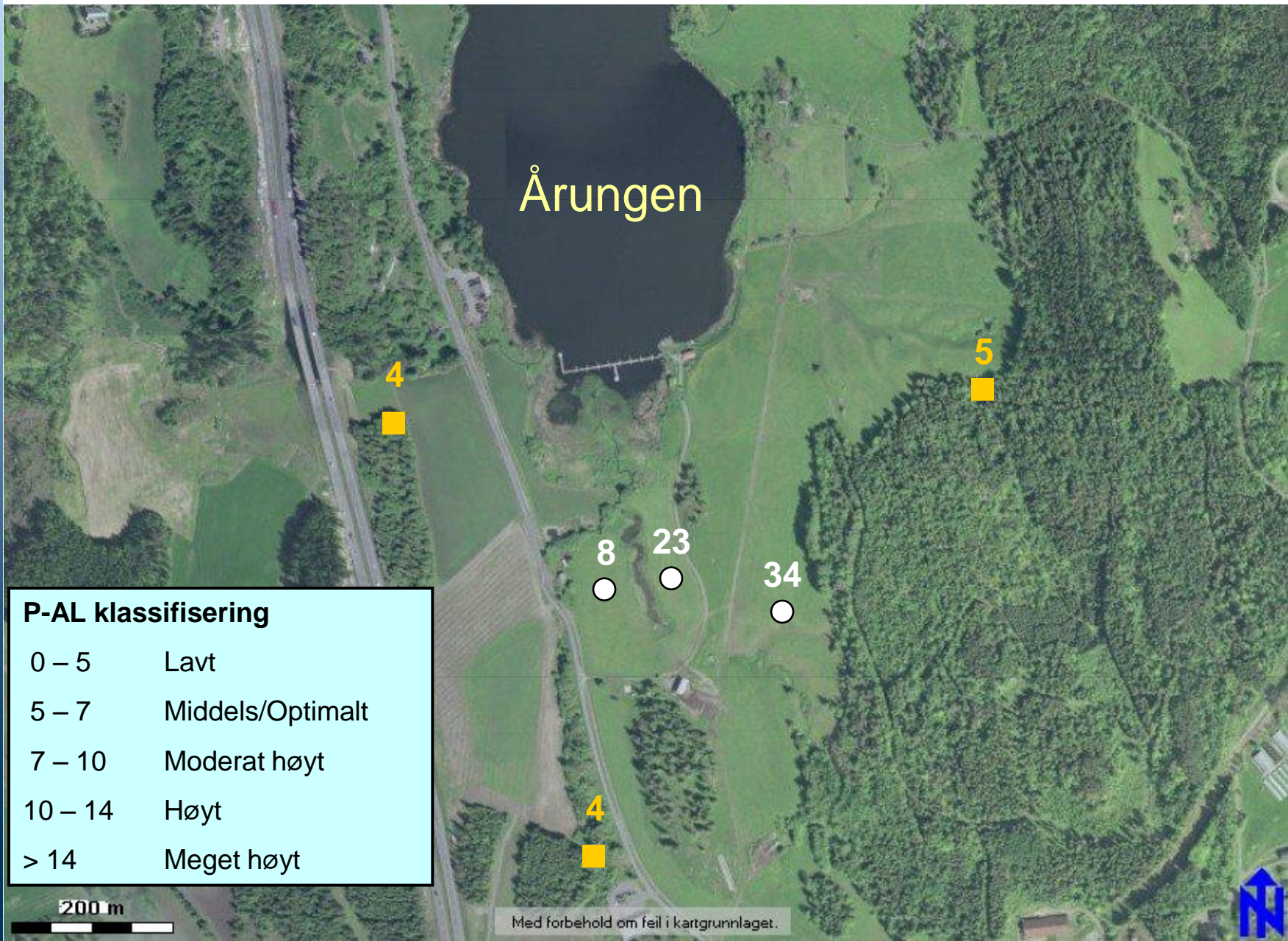
- Fosfor bindes så raskt og sterkt at det beveger seg lite nedover i jorda.
- Ved gjødsling skjer det en anrikning i de øverste 20-30 cm, mens P-nivået på 40-50 cm dyp tilsvarer jordas bakgrunnsnivå.
- Det er liten fare for utvasking av fosfor fra gjødsel gjennom grøftene, spesielt i leirjord.

Er disse påstandene riktige?

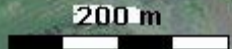

Prøvesteder på lettleire/mellomleire ved Årungen

P-AL klassifisering	
0 – 5	Lavt
5 – 7	Middels/Optimalt
7 – 10	Moderat høyt
10 – 14	Høyt
> 14	Meget høyt

Med forbehold om feil i kartgrunnlaget.

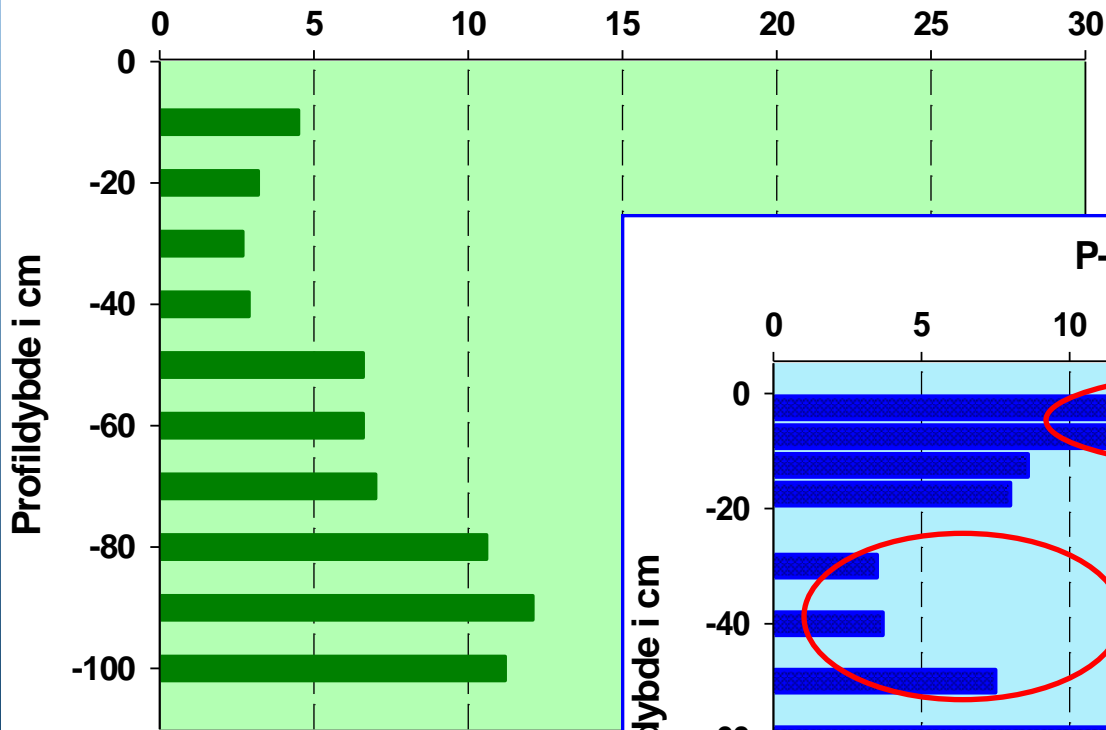
Eksempel fra dyrka mark

P-AL (mg/100g) nedover i profilene

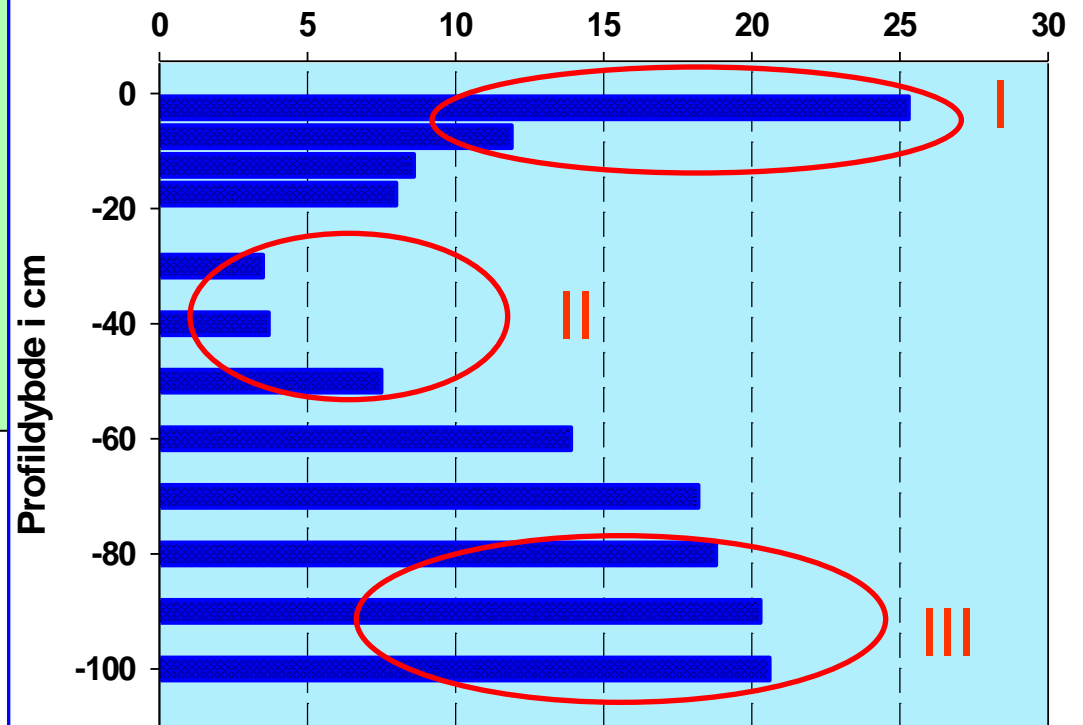
Skog

P-AL (mg 100g⁻¹)

Dyrka mark

P-AL (mg 100g⁻¹)

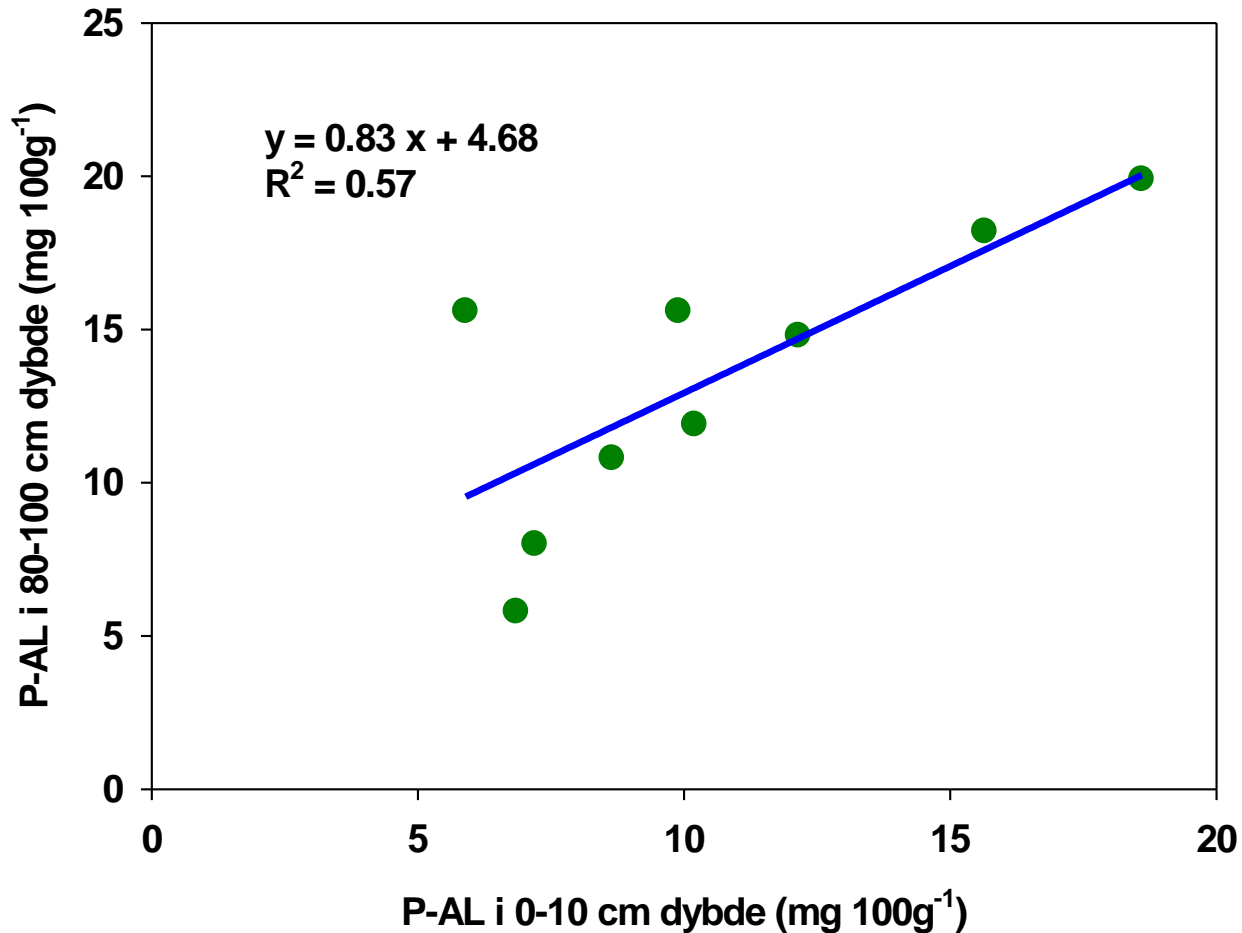

- Apatitt [$\text{Ca}_5(\text{PO}_4)_3(\text{OH}, \text{Cl}, \text{F})$]
- CaHPO_4 , FePO_4 , AlPO_4
- CaCO_3

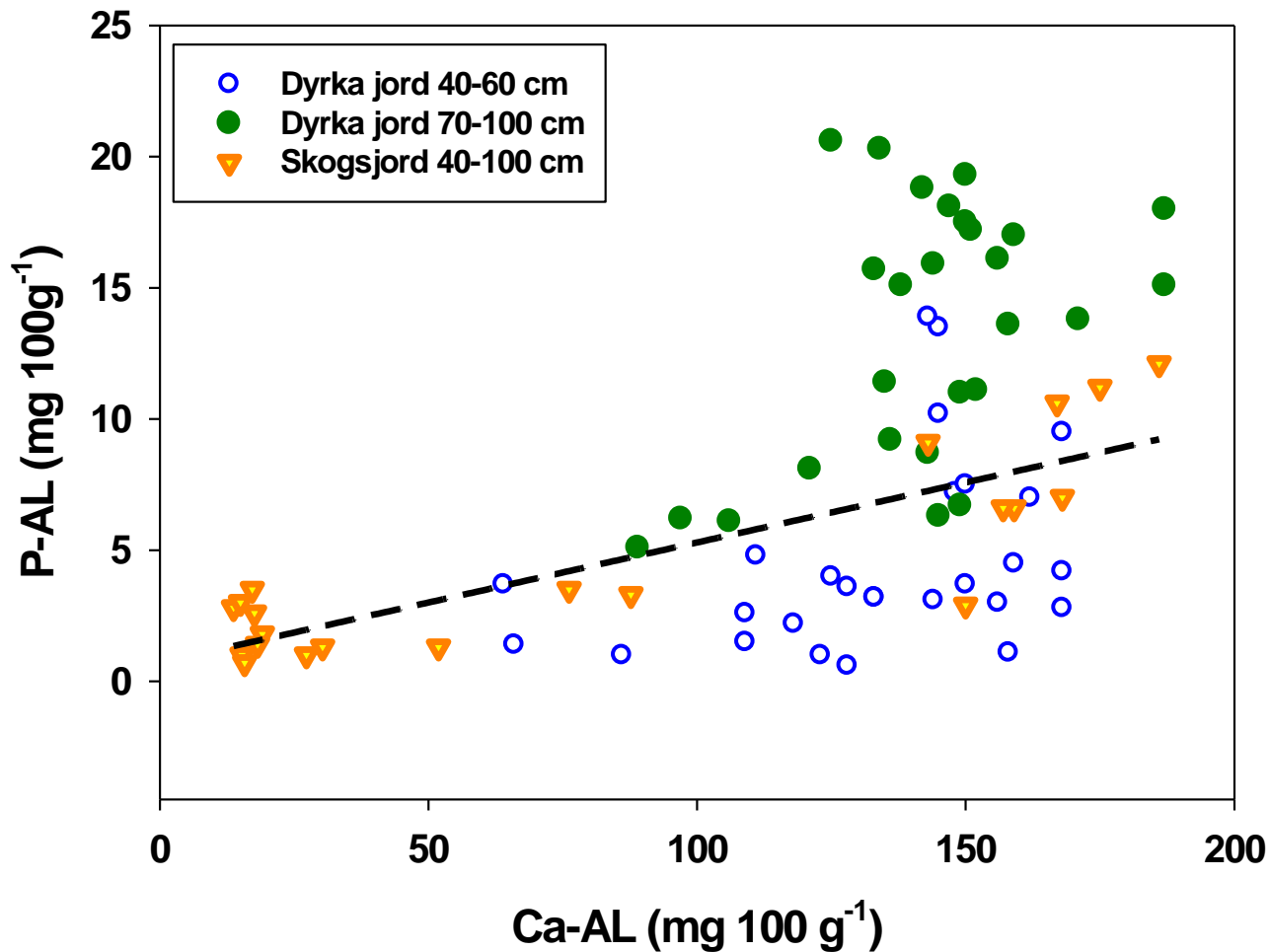
Porer og meitemarkganger på 60-70 cm dyp

Sammenhengen mellom P-AL øverst og nederst i profilene på dyrka mark

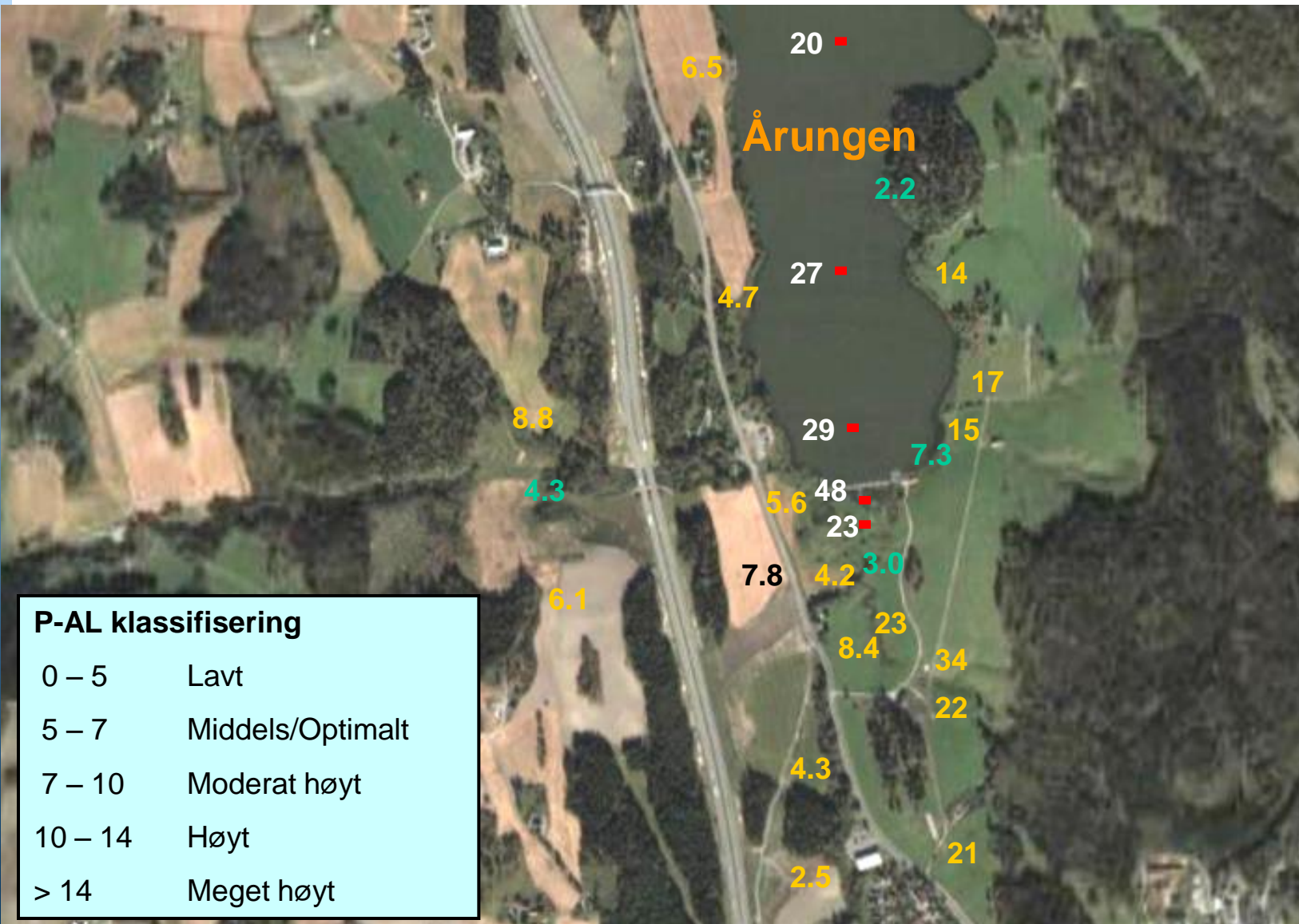

Sammenhengen mellom P-AL og Ca-AL i ulike sjikt i skogsjord og dyrka jord

- Det er klare indikasjoner på at hypotesen om at det skjer en transport av P fra øvre sjikt i leirjord ned til grøftedybde stemmer.
- Jord med bundet gjødsel fosfor føres via porer og markganger ned til normal grøftedybde.
- Økt P-AL i toppsjiktet i jorda øker andelen anrikt fosfor ved grøftedybde.
- Redusert gjødsling av P og dermed reduserte P-AL tall i jorda vil på sikt være et positivt tiltak mot redusere utvaskingen av reaktivt P (alge-tilgjengelig P) via grøftene.

P-AL (mg/100g) i jord og i øverste cm i sedimentene

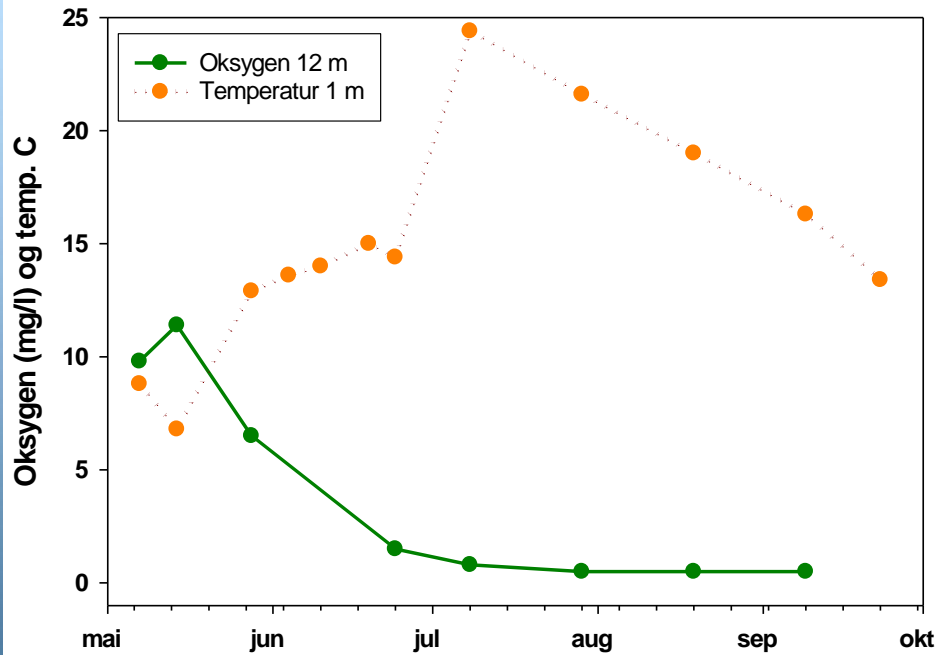
Fosforinnhold i jord og sedimenter

	Prøvedyp cm	Total P mg/kg	P-AL mg/100g	Fe-oxalat mg/kg	Al-oxalat mg/kg	P-metningsindeks %
Dyrka jord	0-5	1119	12,1	6185	1772	28,7
Skogsjord	0-5	850	4,2	4973	1270	21,9
Sediment	0-1	1672	29,4	15451	4520	24
Sediment	1-5	1439	16,0	11431	3950	27,1

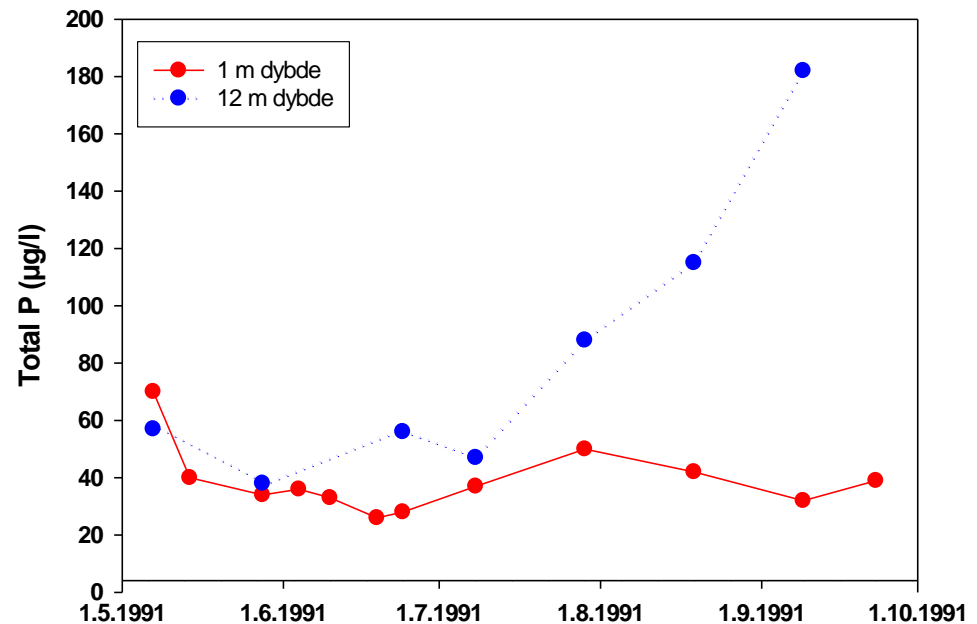

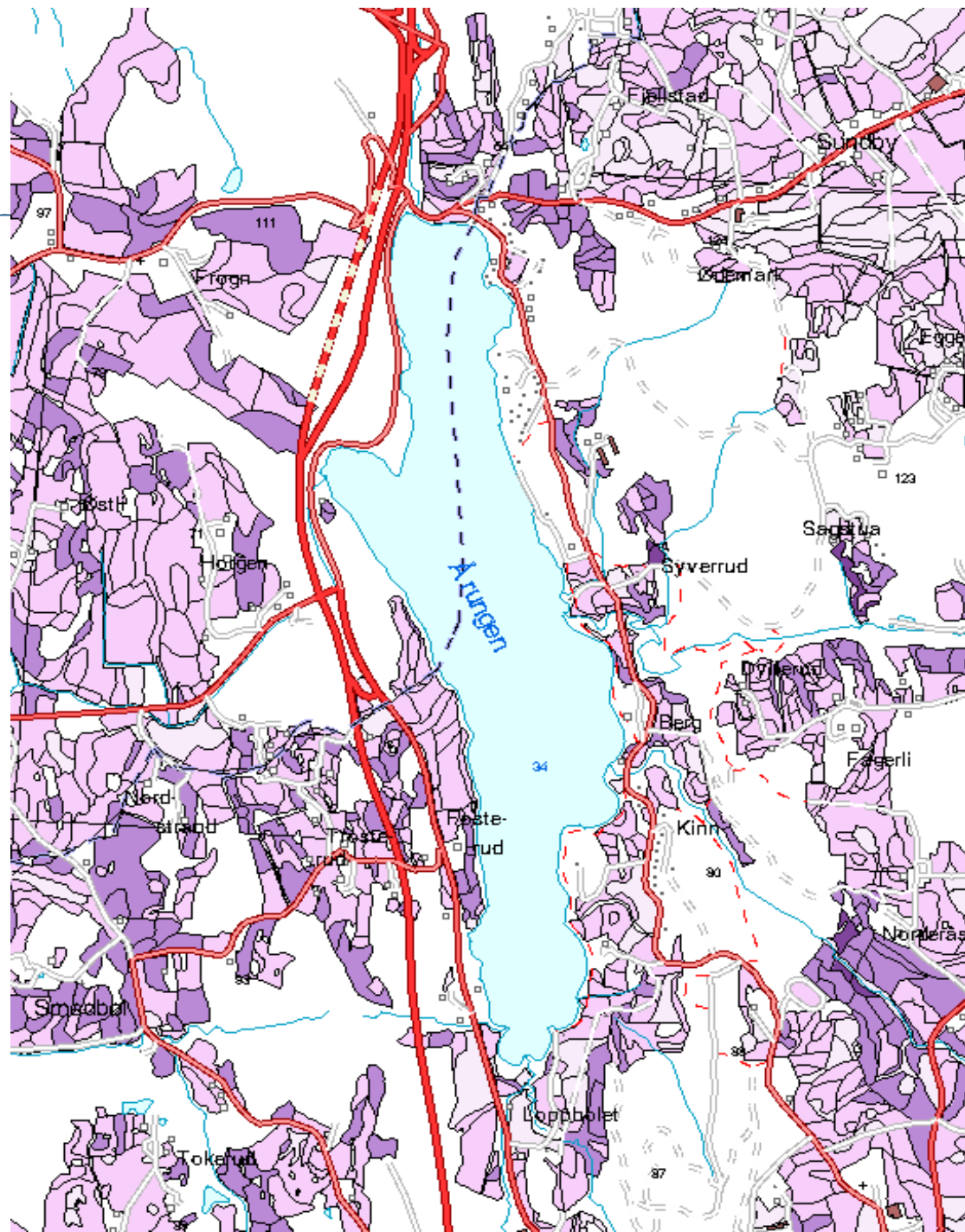
Sedimentsøyle
fra 12 m
vanndybde

Årungen 1991

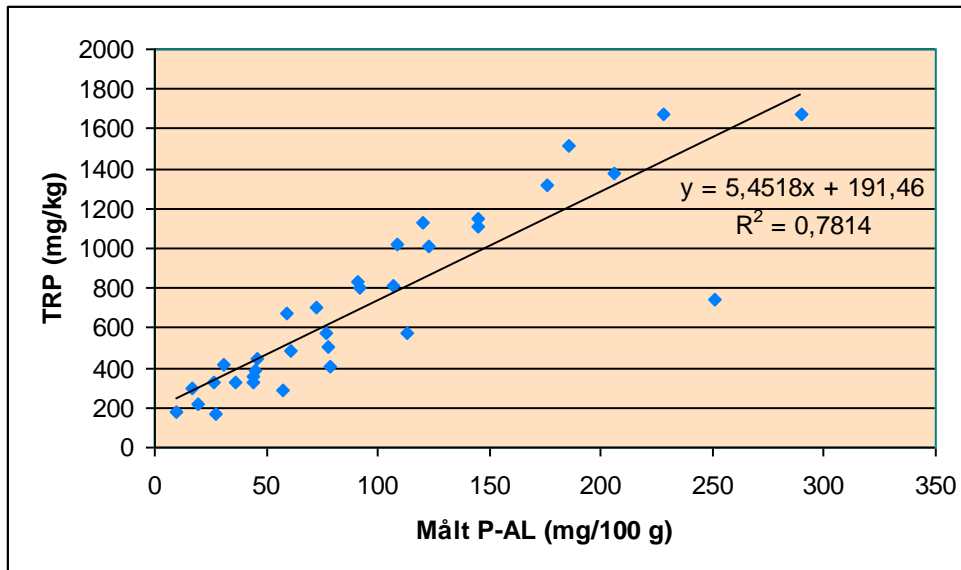
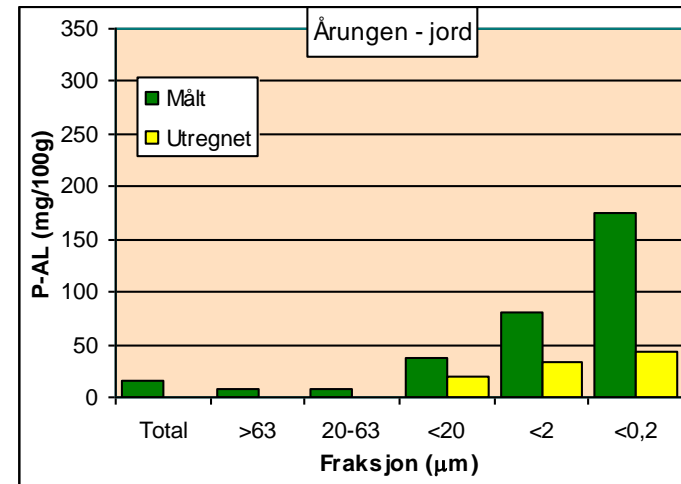
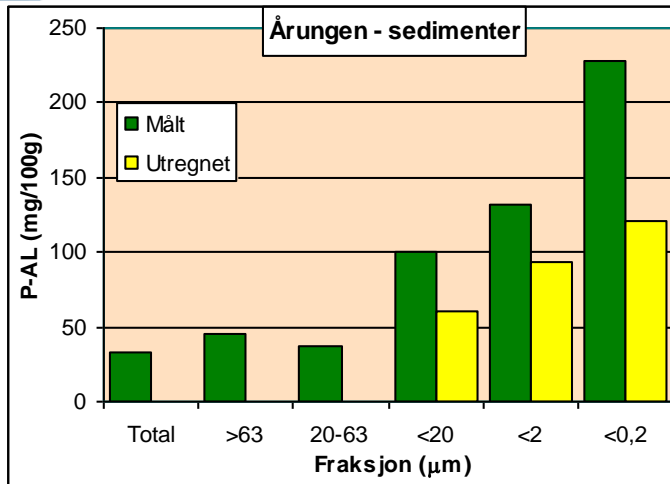
Oksygenmangel medfører at Fe^{3+} reduseres til Fe^{2+} og noe bundet P løses ut pga. svakere binding.

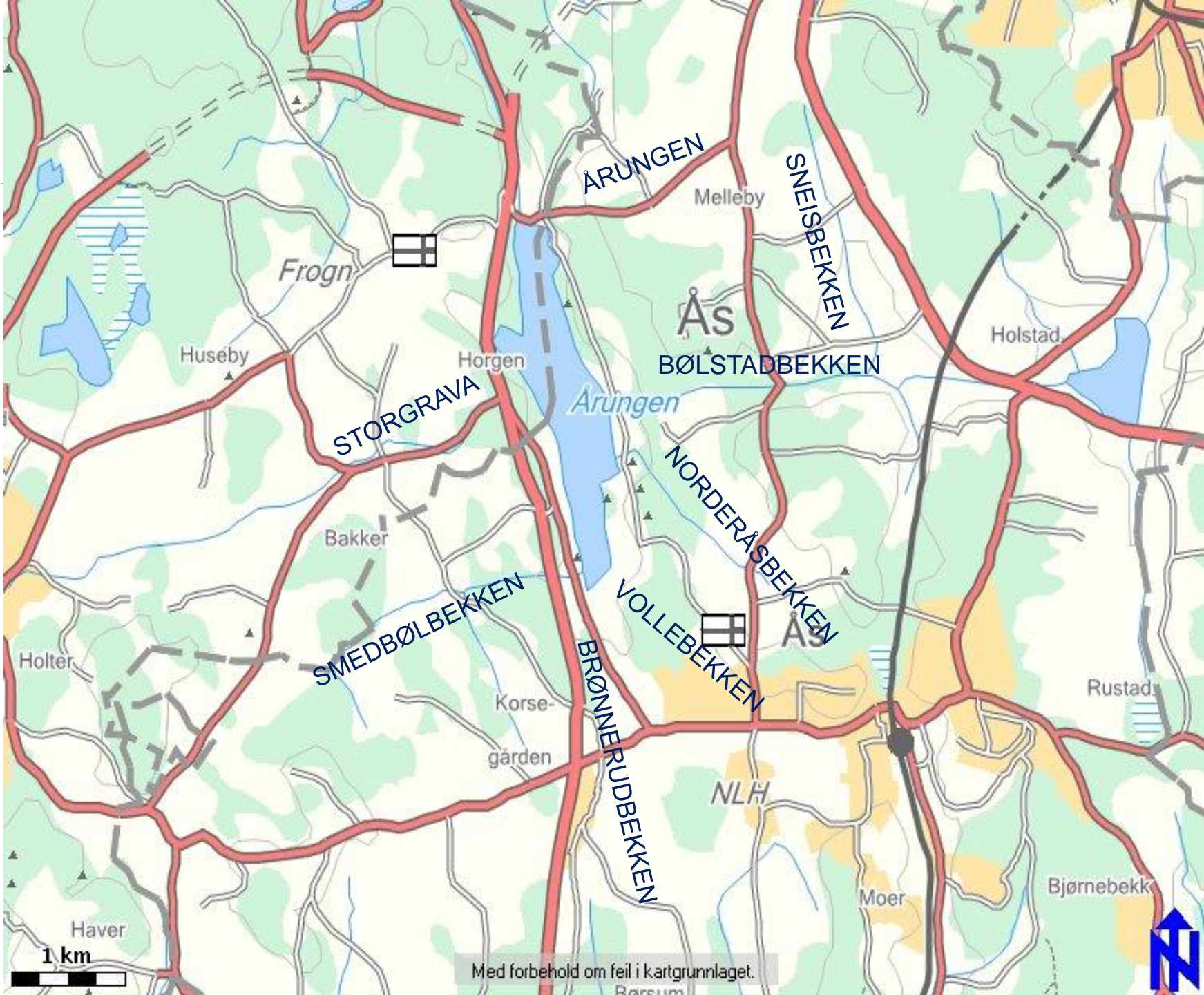
Erosjonskart Årungen

P-innhold i ulike størrelsesfraksjoner

← (Data fra både Årungen og Vansjø)

(Fra masteroppgaven til Rikard Pedersen 2008)

1 km

Med forbehold om feil i kartgrunnlaget.

Beregninger for delnedbørfeltene til Årungen i 2007

Ved P-AL ca. 6,5 (total P 0.972 mg/kg jord):

Delnedbørfelt	Beregnet total P-avrenning (kg)	Beregnet biotilgj. P-avrenning (kg)
Bølstadbekken	421	223
Årungen	82	48
Storgrava	743	395
Sneisbekken	190	103
Norderåsbekken	130	76
Sm edbølbekken	564	300
Brønnerudbekken	64	34
Vollebekken	29	20
SUM	2223	1199

Gjennomsnittelig P-AL i feltene:

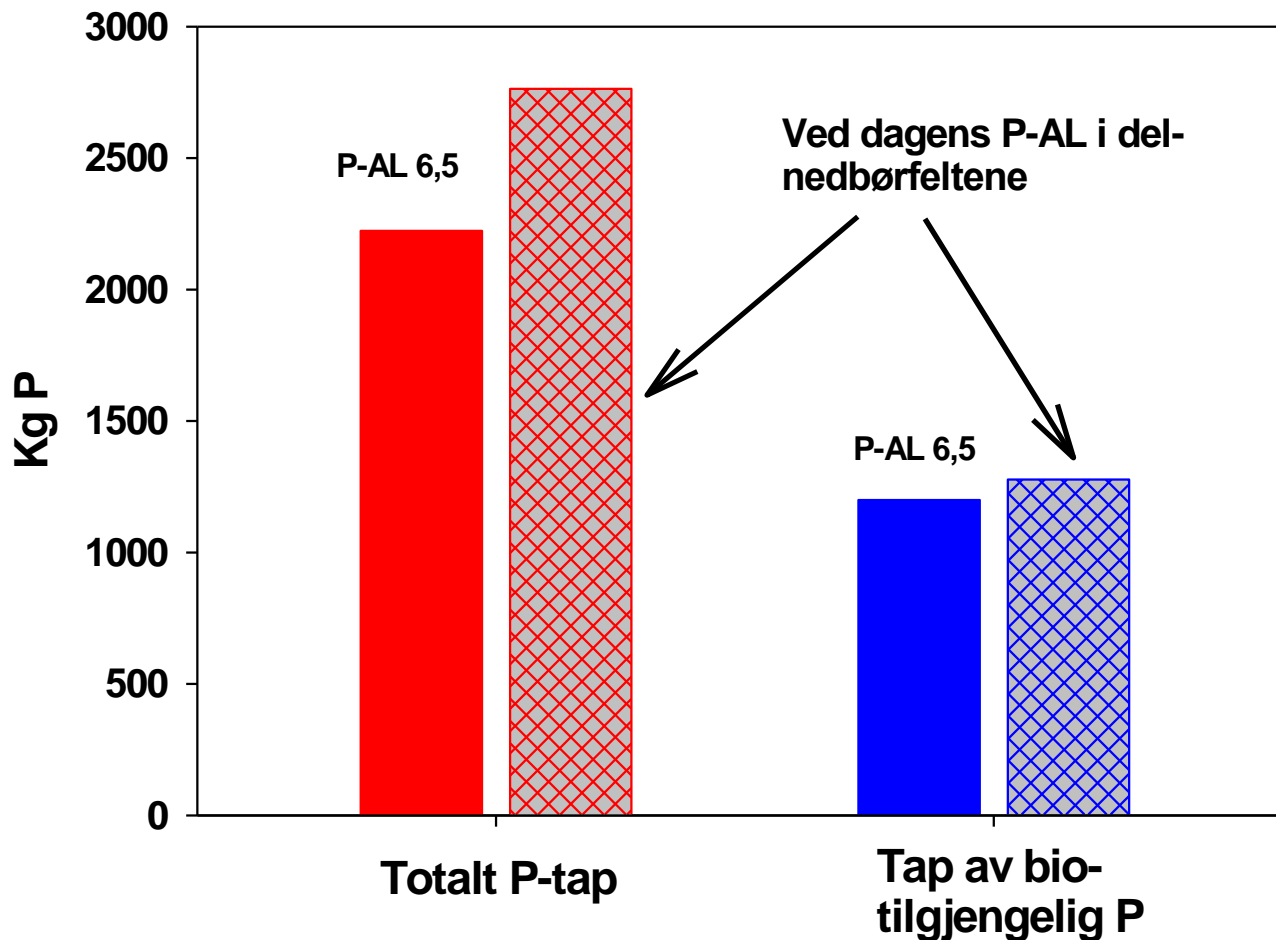
Delnedbørfelt	Aktuell P-AL (mg/100g)
Bølstadbekken	8,1
Årungen	10,9
Storgrava	8,7
Sneisbekken	8,1
Norderåsbekken	10,9
Sm edbølbekken	11,2
Brønnerudbekken	6,7
Vollebekken	22,3

Ved dagens P-AL i feltene:

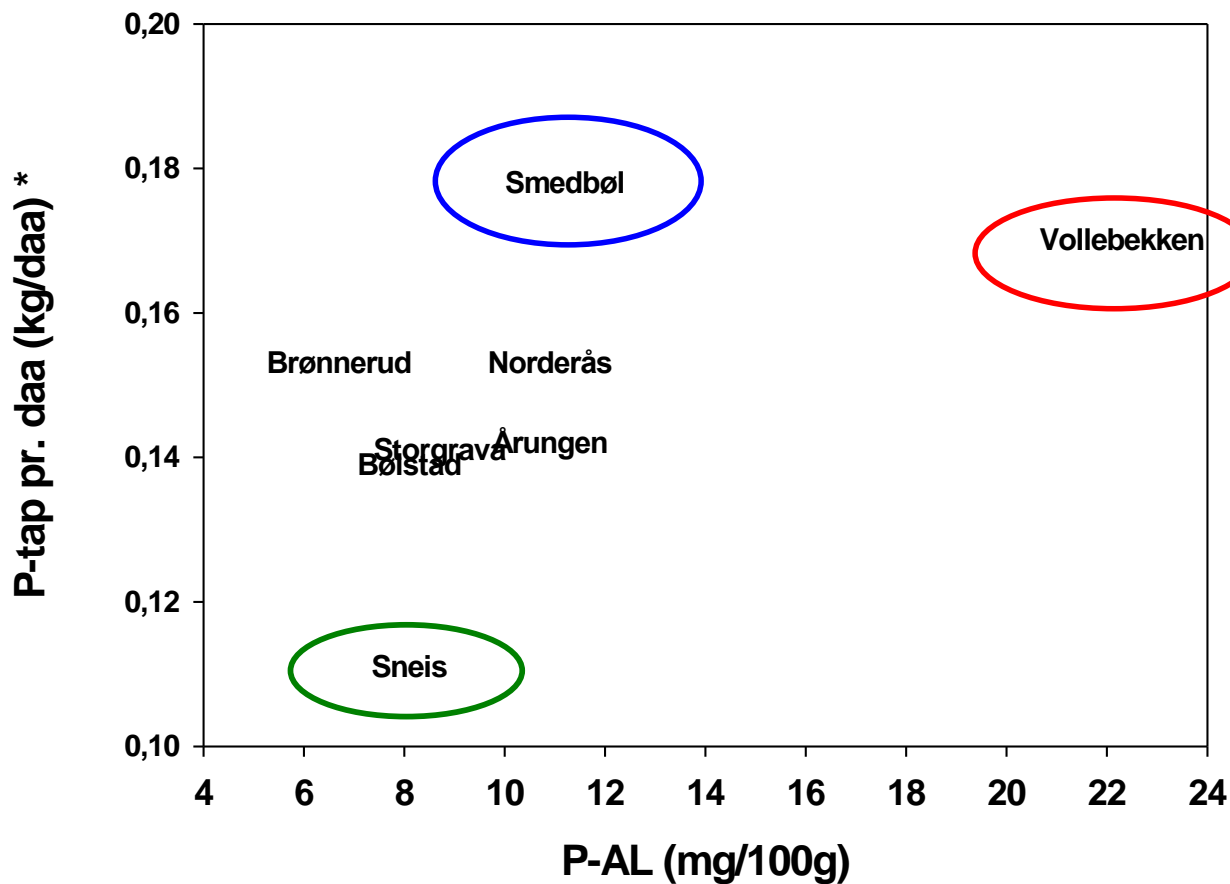
Delnedbørfelt	Beregnet total P-avrenning (kg)	Beregnet biotilgj. P-avrenning (kg)
Bølstadbekken	546	248
Årungen	101	51
Storgrava	842	384
Sneisbekken	211	98
Norderåsbekken	175	87
Sm edbølbekken	721	329
Brønnerudbekken	65	29
Vollebekken	102	51
SUM	2763	1277

Beregninger for delnedbørfeltene til Årungen i 2007

Beregninger med modellen LIMNO - SOIL

Beregninger for delnedbørfeltene til Årungen i 2007

* Tilbakeholdelse i fangdammer er ikke med i beregningene.

Avsluttende kommentarer:

- ❑ Jord er en svært viktig parameter for eutrofiering av ferskvann.
- ❑ P-nivået i dyrka jord ved Årungen målt som P-AL er meget høyt i grasområdene, middels til moderat høyt i kornområdene.
- ❑ P-nivået i bunnsedimentene i Årungen er meget høyt. Skyldes selektiv partikkelerosjon og stor P-bindingsevne.
- ❑ Ved dagens jordbrukspraksis tilføres av størrelsesorden 2.7 tonn P til Årungen fra nedbørfeltene rundt. Ca. 70% av dette holdes tilbake i vannet og sedimentene.
- ❑ En reduksjon av P-AL nivået i jorda til moderat/optimalt nivå vil redusere P-tilførselen med 20% uten ytterligere endringer i erosjonsdempende tiltak.

